

WANDELTOCHT Westelijke Eilanden

Aangeboden door de commissie Midweekroeien van R&ZV De Amstel

We beginnen deze wandeling bij de Haarlemmerpoort.

Haarlemmerpoort: Deze neoclassicistische poort ook wel Willemspoort genoemd, werd geopend in 1840. Koning Willem II reed een dag voor zijn inhuldiging door deze poort. Een inscriptie aan de binnenkant getuigt hiervan.

Oorspronkelijk maakte de poort deel uit van de vestingwerken, maar bij de vele stadsuitbreidingen schoof de poort, steeds op een andere plek, verder in de richting van Haarlem. Dit is de vijfde poort, de eerste stamt uit de veertiende eeuw.

De poort uit 1840 werd gebruikt om stedelijke belastingen te innen. De poort bood huisvesting aan de commiezen die met accijnsinning belast waren. Maar in 1866 bepaalde Thorbecke dat de door- en uitvoer van goederen niet meer gehinderd mocht worden en de belastingen werden afgeschaft. Sindsdien diende de poort als politiepost en als brandwacht.

In 1899 besloot de gemeente de poort te slopen, maar dat besluit werd een jaar later teniet gedaan en hij werd gerestaureerd. In 1985 werd de poort voor de tweede maal gerestaureerd en werden er appartementen in gevestigd.

Tegenover de poort stond in 1842 het station Willemspoort, waar vanaf de eerste treinen in Nederland vertrokken richting Haarlem.

Achter de poort, aan de kant van het water herinnert een sculptuur van Jacob van Lennep aan het eerste tappunt van de Amsterdamsche Duinwater Maatschappij (1853). Vanaf de duinen bij Zandvoort (zo'n 20 km verder) werd het schone water naar Amsterdam gepompt, waar je het voor een cent per emmer kon kopen. Van Lennep was de initiatiefnemer van dit (eerste) drinkwaterbedrijf, dat de voorloper werd van de Gemeentewaterleidingen Amsterdam.

Steek over naar het Haarlemmerplein. Het plein functioneerde vroeger als wagenplein, waar de wagens en paarden bij de stadspoort konden worden gestald. In de zeventiende eeuw vertrokken er de trekschuiten en vanaf 1842 de treinen richting Haarlem. Vanaf 1900 was het plein het eindpunt van de eerste elektrische tram vanaf het Leidseplein.

In 2013 werd het plein opgesierd met een in de grond verwerkte fontein met 40 spuiters (naar een ontwerp van Drazen Bokan). Onregelmatig spugen 40 fontein en hun water uit, tot groot vermaak van de met het water spelende kinderen en toeschouwers..

Vanaf 2014 herdenkt de Wubboboom, een iep, het duurzame gedachtengoed van Nederlands eerste ruimtevaarder Wubbo Ockels

Loop over het plein en sla linksaf de Kleine Houtstraat in, steek de weg (Haarlemmerhouttuinen) over en loop onder het spoor door naar de Nieuwe Teertuinen, waar je rechtsaf de ophaalbrug overgaat naar de Galgenstraat.

De Galgenstraat werd zo genoemd, omdat je in de zeventiende eeuw van hieruit aan de overkant van het IJ de galgen van Volewijck met gehangenen kon zien, die er net zo lang bleven hangen, totdat ze eraf vielen.

Aan het eind van de ophaalbrug zie je rechts in het water een floating, smoking troll in het water liggen.

Eveneens aan je rechterhand kun je onder een afdakje nog een *windas* zien, de windas diende om vaten teer van de boten te hijsen.

Je bevindt je nu op het **Prinseneiland**, dat samen met Bickers- en Realeneiland deel uitmaakt van de Westelijke Eilanden. Rond 1606 werden de Westelijke Eilanden aangeplempt om het tekort aan haven-, opslag- en scheepvaartfaciliteiten tegemoet te komen. Vanwege de handel (De WIC, de handel op de Levant en de Oostzee) waren meer werven en opslagruimtes nodig. Het was wel een kostbare aangelegenheid, omdat de eilanden kunstmatig moesten worden aangelegd.

In de vele pakhuizen op deze eilanden werd haring, ansjovis, graan, tabak, wijn en zout bewaard. Er waren zoutketen, zoutziederijen, bokkingrokerijen en haringrokerijen (vooral op Realeneiland) en teer- en taankokerijen gevestigd (vooral op Prinseneiland). In de naamgeving (Teertuinen, Zoutkeetsgracht, Bokkinghangen) vind je de historie van de eilanden terug. Ook waren er tal van scheepswerfjes.

De eilanden werden vernoemd naar de belangrijkste grondeigenaren Jan Bickers en Jacob Real, het Prinseneiland vermoedelijk naar de eerste drie prinsen van Oranje. Enkele vroedschapsleden poogden zich te verrijken met grondspeculatie.

Eind negentiende eeuw werden de schepen te groot en werden ze gelost in het Oostelijk Havengebied. De buurt raakte in het slop, maar werd ontdekt door kunstenaars als Olie en Breitner.

Tot na de Tweede Wereldoorlog woonde er nauwelijks iemand op dit eiland, maar het werd herontdekt door kunstenaars als Sierhuis, Jef Diederer, Johan van der Keulen, Peter Schat en Willem Breuker, Benno Premsele en Han Wezelaar. Nog steeds zijn de sfeervolle eilanden geliefd bij mensen met een artistieke achtergrond, zoals bijvoorbeeld Ans Markus.

Ga rechtsaf en op de hoek Prinseneiland 24 woonde de schilder en fotograaf George Breitner. Nadat Breitner in 1914 vertrok, betrok de schilder Kees Maks het atelier, later woonde Jef Diederer er. Opmerkelijk zijn de houten ingangspoorten. Het is een vroeg voorbeeld van een als zodanig gebouwde atelierwoning. Tegenwoordig zijn er in dit pand vier ateliers gevestigd.

Ter hoogte van Prinseneiland 405-413 ligt aan de rechterkant de gemeenschappelijke Palmentuin op het Oudijzerterrein.

Geniet van deze tropische tuin met cactussen, palmen en vijgen in het hartje van Amsterdam.

Sla linksaf de Galgenstraat in en ga voor de brug rechtsaf .

Je loopt langs de pakhuizen of spijkers. Vrijwel alle pakhuizen hebben tuitgevels. Op de luiken staan nog vaak de namen van de producten, waarin gehandeld werd Schelvis of de plaatsen waarmee handel gedreven werd.

Sla ter hoogte van nr. 43 linksaf en loop een stukje de Drie Haringenbrug op. Vanaf de brug kun je links op de hoek aan de overkant een *wit (voormalig) wijnpakhuis* zien. Recht voor de brug aan de rechterkant *ligt het pand de drie gekroonde haringen* (1781) waaraan de dubbele ophaalbrug uit 1983 haar naam dankt. Het huis werd in 1781 gebouwd door de sloopstimmerman Haring Booy.

Draai je om en loop weer terug over de Drieharingenbrug naar Prinseneiland. Direct links ligt op **nr.14** het atelier van Ans Markus, die op **nr. 49 -51** woont, het dubbele pakhuis met twee puntgevels, dat gesierd wordt met *drie gevelstenen: Marcus 4-14 'Laat velen welvaren'', 'Insulinde 1629' en 'lachen'*.

Vervolg links de weg langs enkele voormalige scheepswerfjes.

Sla linksaf en loop over de brug naar Bickerseiland.

Vanaf deze brug heb je trouwens een mooi uitzicht op de (voormalige) scheepswerfjes waarlangs je net gelopen hebt. In 1631 kocht de regent / burgemeester Jan Bicker het hele eiland. Er lagen tientallen scheepswerven op dit eiland.

Sla na de brug linksaf en midden in het centrum van Amsterdam ligt een **kinderboerderij**. Bij de bocht van de Bickersgracht kun je de **Zentuin** bezoeken. Loop er even naar binnen en geniet vanaf het bankje bij het water van het uitzicht.

Ga linksaf de Bickersstraat in en loop over de Zandhoekbrug naar de Zandhoek waar in vroeger tijden schepen hun zand losten. Een aantal huizen hebben nog oude kussendeuren, waarvan een aantal ook nog aan de bovenzijde geopend kon worden, zodat je gezellig kletsend op de onderste deurhelft kon steunen.

De schepen Real was voor een groot deel eigenaar dit eiland. Zijn schoonvader burgermeester Oetgens had zijn kennis omtrent de stadsuitleg misbruikt en grond opgekocht, die hij later tegen een hoge prijs verkocht. Hij werd steenrijk van deze grondspeculaties.

Rechts ligt het Westerdokseiland, dat in 1834 ontstond. De aanleg van de Westerdoksdam scheidde het water van het Westerdok af van het IJ, waardoor er geen invloeden meer waren van eb en vloed. In de loop van de tijd werd aan beide kanten van de dijk land toegevoegd en werd het steeds meer een industrieel gebied met pakhuizen, veemhuizen en steigers. Later kwam er een spoorwegemplacement met douanegebouwen bij.

Rond 2005 werden hier zo'n 920 appartementen gebouwd, waar duizenden mensen wonen en werken.

Loop over de dubbele ophaalbrug Petemayen naar Bokkinghangenen. De naam Petemayen zou afgeleid zijn van petemoeien, een aanduiding van oude vrouwtjes.

Ga rechtsaf naar het Barentszplein en steek de zebra van de Westerdoksdijk over naar de Silodam.

Deze strekdam werd eind 19^e eeuw aangelegd en begrenst de Houthavens. Langs deze dam staan twee voormalige graansilo's.

De betonnen silo werd in 1952 gebouwd, nadat de ernaast gelegen **Stenen Silo**, ontworpen door Jacob Klinkhamer (1896), te klein geworden was. De silo's maken deel uit van de Stelling van Amsterdam, omdat voedselvoorziening van groot belang geacht is tijdens een bezetting.

De leegstaande silo's werden in de jaren tachtig gekraakt en waren vermaard vanwege de (dance)feesten. Dankzij deze krakers werden de sloop (voor nieuwbouw) voorkomen. De Stenen Silo werd tot rijksmonument verklaard en het industrieel erfgoed van beide silo's werd door André van Stigt gerestaureerd en tot appartementen omgebouwd.

Op de kop van de Silodam werd rond 2000 door architectenbureau MVRDV een appartementencomplex neergezet dat iets weg heeft van een volgeladen containerschip. Het herbergt een groot aantal heel verschillende woningtypes.

Geniet van het uitzicht over het IJ en de Houthavens

De bewoners van de Silodam kunnen gebruikmaken van een mechanische parkeergarage onder de dam.

Loop terug naar de Westerdijk..

Bij het nieuwbouwcomplex op de hoek van het Barentszplein vulde Anneke de Witte de lege ruimte onder de overstek van het op poten staande gebouw IJside op met het beeld **Islanded** (brons en keramiek, 1910). Het herinnert aan een eiland (uitgevoerd in keramiek), waarvan de bronzen poten zich onder water bevinden. Een mooie herinnering aan het tropische eilandenrijk waarvan de producten afkomstig waren die in ernaast gelegen Veemgebouwen werden opgeslagen.

Voor Islanded ligt de plaquette Blauw hoofd (het meest noordwestelijke bolwerk van Amsterdam), In 1672 heette het bolwerk nog de Leeuwenburg, maar vanwege de gebruikte blauwsteen veranderde de naam in Blauw hoofd. Het bolwerk bevond zich ter hoogte van het huidige Barentszplein. Bij het bolwerk stond een stellingmolen (de Bok genaamd), die diende om koren te malen. In 1879 brandde de molen af, die nog in 1718 nog herbouwd was.

Ga rechts de Van Diemenstraat in.

Schuin aan de overkant van de Van Diemenstraat is de muurschildering De Roggeveen aangebracht op zorgcentrum HVO Querido. Jacob Roggeveen ontdekte op zoek naar het Onbekende Zuidland (Terra Australia Incognita) per toeval Paaseiland.

De kunstenaar Klaartje Bruyn ontwierp in 2018 verschillende tableaus: een met een zeilschip van de ontdekkingsreiziger, een met zeekaarten en een kaart van het Noordpoolgebied. Het werk is een ode aan ontdekkingsreizigers als Willem Barentsz en Roggeveen waarvan je de portretten aantreft op de wanden.

We bevinden ons in de zeeheldenbuurt met ontdekkingsreizigers als Jacob Roggeveen (Paaseiland), Willem Barentsz. (Nova Zembla en Spitsbergen), Abel Tasman (Australië) en Antonio van Diemen die Tasman de opdracht verleende om Australië te verkennen.

Ga tegenover het plateau met het zeilschip en vóór de oranje brievenbus rechtsaf het smalle steegje in en linksaf de Van Diemenkade op. Je komt uit bij de Houthaven.

De Oude Houthaven werd tegelijkertijd met de aanleg van het Noordzeekanaal gegraven (1876) voor de overslag, opslag en verwerking van hout. Vrijwel alle houthandels bevonden zich in dit deel van Amsterdam. De steigers dienen ter huisvesting van voormalige schippers.

Het rode en het gele pakhuis van het veem: De pakhuizen van het veem werden eind negentiende eeuw gebouwd voor de opslag van produkten uit de Nederlandse koloniën als koffie, thee en tabak. De pakhuizen dragen namen als: Pertioet, Petani, Belawan en Wampu.

Het geelstenen Oranje Nassagebouw dateert uit 1898, het kroningsjaar van Wilhelmina. Foeke Kuipers en Roelof Kuipers (opgeleid bij Klinkhamer, de architect van de Stenen Silo) ontwierpen de Veenpanden. Ze bouwden de panden in een soort Overgangsarchitectuur met zowel historiserende als rationalistische elementen

Bij een Veem hadden de arbeiders door een eigendomsconstructie een eigen belang in de pakhuizen waar ze de goederen opsloegen. Vaak werden de vemen vernoemd naar de kleur van de hoeden die de arbeiders droegen.

Aan de voorzijde van het veem (aan de doorgaande weg) lag oorspronkelijk een goederenspoorlijn om de producten af en aan te voeren.

Evenals bij de silo's van de Silodam het geval was, werden ook de Veemgebouwen in de jaren tachtig gekraakt. De vanwege deze kraakacties behouden panden werden daarna verbouwd tot werkruimtes voor kleine creatieve bedrijven (ateliers, culturele bedrijven en een theater).

Sla linksaf en loop naar boven naar de Van Diemenstraat.

Je kijkt uit op de 92 meter hoge 'landmark' van de Houthavens de Pontsteiger. Het ontwerp van de architecten Arons en Gelauff werd in 2007 bekroond en ondanks de kredietcrisis van 2008 toch gebouwd en in 2019 opgeleverd. Kenmerkend zijn de V-vormige draagbalken.

Steek de Van Diemenstraat over naar de Houtmankade. Blijf die volgen tot het Zoutkeetsplein. Daar staat het bronzen beeld 'de apentafel' van Merlijn Bolink (2005). Aan de tafel zijn drie apen aangeschoven: een kuifmakaak, een gorilla en een slingeraap, die gebroedelijk een gesprek aangaan. De boodschap is: hoewel verschillend kan men toch in vrede samenzijn. Er is nog een vierde plekje vrij om aan te schuiven.

Ga rechtssaf de Planciusstraat in, wederom rechtsaf de Korte Zoutkeetsgracht in, die na de bocht overgaat in de Houtmankade. Blijf deze volgen tot je weer uitkomt bij de Planciusstraat. Ga rechtsaf, loop onder het spoorviaduct door en je komt weer uit bij het Haarlemmerplein.